VILNIAUS PIETINIO APLINKKELIO ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI

Rėda NEMICKIENĖ, Algimantas MERKEVIČIUS

2006 m. rudenį vykdyti Vilniaus P aplinkkelio 7,6–27,24 km tarp A1 Vilniaus–Kauno–Klaipėdos ir A3 Vilniaus–Minsko kelių (Vilniaus r.) žvalgomieji tyrinėjimai. Aplinkkelis suprojektuotas apeinant Rudaminos gyvenvietę. Kelio trasa prasideda į ŠR nuo Baltosios Vokės gyvenvietės, toliau ji eina į ŠV nuo Pagirių, Valčiūnų gyvenvietės ŠV pakraščiu, Dusinėnų kaimo laukais ir mišku. Už Vilniaus–Lydos kelio aplinkkelis suprojektuotas Pyšnos kaimu bei mišku, toliau Petešos kaimo Š pakraščiu, Pakalnių, Totoriškės, Švicarų kaimų laukais bei miškais. Aplinkkelis baigiasi už Gegužinės miško, Vilniaus–Minsko kelio 16,05 km. Archeologinių žvalgomųjų tyrimų tikslas – patikrinti, ar suprojektuotoje trasoje yra archeologinių objektų. Tyrinėjimų metu ištirta 40 šurfų. Iš viso ištirtas 40,90 m^2 dydžio plotas. Nustatyta dvylika vietų, kuriose prieš tiesiant kelią reikės atlikti archeologinius tyrinėjimus.

Pirmoji tyrimų zona yra Dusinėnų kaime, maždaug nuo 14,36 iki 14,7 suprojektuotos trasos kilometro, į R nuo lauko keliuko. Šioje trasos atkarpoje, šurfuose 10–11 ir 13–14 surasta archeologinių radinių (apžiestos keramikos šukių, titnaginė skeltė, nuoskala) ir kultūrinis sluoksnis. Archeologinių radinių aptikta ir apie 150 m R–PR nuo paukštyno, apie 40–50 m į Š nuo trasos 14,65 km, pakilumoje, esančiame apie 90x 22 m dydžio suartame lauke. Jame rasta apžiestos keramikos šukių, dvylika titnago radinių (yla / grąžtas, skaldytinio liekana, nuoskalų ir kt.), datuojamų akmens – bronzos amžiaus pirmąja puse.

Antroji tyrimų zona yra Pyšnos kaime, į R nuo kelio Vilnius–Lyda, suprojektuotos trasos ŠR apjungiamojo kelio apie 200 m ilgio atkarpoje. Čia ištirtuose šurfuose surasta XVIII–XX a. datuojamos keramikos bei vienas titnaginis radinys. Be to, vietiniai gyventojai pasakojo, kad dirbdami žemę yra radę senovinių pinigų (Žygimanto Augusto monetos).

Trečioji zona, kurioje reikės atlikti archeologinius tyrinėjimus prieš vykdant kelio tiesimo darbus, yra iš karto už miško, nuo 17,95 km iki maždaug suprojektuotos trasos 18,3 km, į P nuo upelio, Petešos kaimo laukuose. Čia visuose ištirtuose šurfuose 22–25 ir šurfo 25 aplinkoje surasta archeologinių radinių: apžiestos ir žiestos keramikos šukių bei titnaginių nuoskalų. Šurfe 23 aptiktas nuoskalinis kaltelis. Surasta keramika datuojama XVII–XIX a., o titnaginiai radiniai – nuo paleolito iki bronzos amžiaus.

Ketvirtoji tyrimų zona yra aplinkkelio ruože tarp 18,6 ir 18,65 km, Petešos kaime, į Š nuo vieno tarpkaiminio keliuko, į V nuo kito, ariamoje pakilumoje. Šurfe 28 surasta viena apžiestos kaimiškos puodynės šukė ir labai smulki paviršinė titnago nuoskala. Apie 3 m į Š nuo šurfo, suartame, žiemkenčiais apsėtame lauke rastas vienas titnago radinys, pagamintas iš atplaišos, kurios viena kraštinė statmenai retušuota suformuojant nedidelį spyglį. Tame pačiame lauke, į Š, ŠR ir ŠV nuo šufo 28 aptikta ir daugiau titnago nuoskalų ir apžiestos keramikos šukių.

Penktoji tyrimų zona yra suprojektuotos trasos ruože tarp 19,03 ir 19,3 km esančioje

suartoje pakilumoje. Žvalgant šią trasos atkarpą aptikta išarto kultūrinio sluoksnio ir surasta archeologinių radinių: devyni titnaginiai radiniai (1 kaltelis, 2 skaldytinių liekanos, 5 nuoskalos, 1 skeltė). Šie radiniai preliminariai datuotini neolito-bronzos amžiaus pirmąja puse. Pakilumoje aptiktos ir dvi smulkios apžiestos keramikos šukelės.

Šeštoji tyrimų zona yra maždaug ties 19,95 trasos kilometru, apie 250 m į R nuo kelio 5202 Turgeliai–Rudamina, Pakalnių kaimo laukuose. Šioje vietoje žiemkenčiais apsėtame lauke surasta viena titnago nuoskala su makroutilizacija šoninėse kraštinėse, datuotina neolito antrąja puse – bronzos amžiaus pradžia.

Septintoji trasos atkarpa, kurioje prieš vykdant kelio tiesimo darbus reikės atlikti archeologinius tyrinėjimus, yra apie 21,9–21,95 km, Totoriškės kaimo laukuose. Šurfuose 35–36 aptiktas apie 15–30 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuris pagal keramiką preliminariai datuojamas I tūkst. Archeologiniai radiniai – trys indų šukės, datuojamos XVII–XIX a. ir penki titnago dirbiniai (3 nuoskalos, 1 kaltelis ir 1 dvigalis platintuvas–retušiklis?), datuojami mezolito–neolito–bronzos amžiaus pradžios laikotarpiu, surasti į R nuo šių šurfų, trasos 22,35–22,45 km, suarto lauko R pakraštyje.

Aštuntoji tyrimų vieta yra Šveicarų kaimo laukuose, buvusio Šveicarų pilkapyno vietoje, maždaug nuo 23,35 km iki 23,55 km. Čia buvo ištirti du šurfai 38–39. Juose po armeniu aptiktas nuo 15 cm iki 30 cm storio kultūrinis sluoksnis. Viename jų surastos dvi apžiestos keramikos šukės. Šurfas 38 iškastas degintinio žmogaus kaulo radimvietėje. Apie 80 m į PR nuo 23,35 suprojektuotos trasos kilometro aptiktas stipriai apardytas apie 3x 4 m dydžio ovalo formos akmenų vainikas.

1 pav. Vilniaus P aplinkkelis ties Šveicarų kaimu. Buvusio pilkapyno vietoje surasti žąslai. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 1. Vilnius S bypass near Šveicarai village. Bridle bit found at the site of a former barrow cemetery.

Apie 4 m į R–ŠR nuo jo surasti gerokai apnykusių žąslų su laužtukais dalis (1 pav.), datuojama X–XI a. Žvalgant buvusio pilkapyno teritoriją buvo pastebėtos dar dvi stipriai apnaikintos akmenų konstrukcijos, greičiausiai priklausiusios pilkapiams.

Devintoji tyrimų vieta – trasos 24,2–24,25 km, Šveicarų miško Š dalyje esančiose dviejose pakilumose, apie 150 m į PV nuo keliuko Dukeliai–Gegužinė. Šioje trasos atkarpoje surasta akmenų krūsnių. Vienoje vietinių gyventojų apardytoje krūsnyje aptikta ir trinamųjų girnų dalis.

Dešimtoje tyrimų vietoje – Gegužinės miško V pakraštyje, apie 80 m į ŠR nuo jo pakraščio, trasos 25,4–25,5 km buvo aptikta akmenų krūsnių.

Vienuoliktoji tyrimų zona yra tarp dviejų Gegužinės miško kirtimų, apie 26,05–26,2 km. Šioje vietoje taip pat aptiktos akmenų krūsnys.

Akmenų krūsnių aptikta ir šio miško R pakraštyje, apie 27,05–27,1 trasos kilometre, apie 200 m V–PV nuo kelio A3 Vilnius–Minskas.

Prieš vykdant kelio tiesimo darbus visose išvardytose vietose reikėtų atlikti archeologinius tyrimus. Suprojektuotos trasos ruožuose, kuriuose aptikta akmenų krūsnių, reikėtų ištirti bent po vieną ar dvi krūsnis ir sudaryti jų išsidėstymo planą. Akmenų krūsnys liudija, kad čia yra buvę senieji žemdirbystės laukai.

Ekspedicijos metu kalbantis su vietiniais gyventojais sužinota, kad Valčiūnų gyvenvietės pakraštyje, apie 150 m į ŠR nuo kelio į Prūdiškes, apie 200 į Š–ŠV nuo suprojektuoto aplinkkelio, Žvinių sodyboje, esančioje ant smėlingos kalvelės, aptinkama žmonių kaulų. Nuo kelio į Prūdiškes link minėtos sodybos veda siauras žvyrkelis. Sodybos šeimininkai pasakojo, kad žmonių kaulų randama įvairiose kalvelės vietose maždaug 50 cm gylyje ir dar aukščiau.

FIELD EVALUATION OF THE VILNIUS S BYPASS

In 2006 a field evaluation was conducted in the 7.6–27.24 km segment of the Vilnius S bypass (Vilnius Dist.). The evaluation's aim was to check whether there are any archaeological objects in the planned route. 40 test pits with a total area of 40.90 m^2 were excavated during the evaluation. Hand built, partially thrown, and thrown pottery, the bridle bit (Fig. 1) and many flint finds were discovered in the test pits and in their vicinity. The discovered pottery dates from the 1st millennium to the 19th century. The flint finds found in various locations of the planned bypass have been preliminarily dated from the Palaeolithic to the early Bronze Age. During the evaluation, 12 sites were established, at which excavations need to be made prior to the construction of the road.

ŽVALGYMAI IR ŽVALGOMIEJI TYRIMAI PIETŲ IR RYTŲ LIETUVOJE

Egidijus ŠATAVIČIUS

2006 ir ankstesniais metais autorius savo iniciatyva vykdė archeologinius žvalgymus ir žvalgomuosius tyrimus Rytų ir Pietų Lietuvoje. Šių tyrimų metu pakoreguotos kelių objektų teritorijos bei aptikta daug naujų archeologijos vertybių, kurių nemaža dalis yra unikalūs mūsų krašto praeities paminklai. Taip pat 2006 m. buvo atlikti 3 privačių žemės sklypų žvalgomieji tyrimai Kirdeikiškės, Pašvenčio (Švenčionių r.) ir Pasienių (Vilniaus r.) kaimuose, kur tyrimų metu taip pat aptikta vertingų archeologinių objektų. Daugelis šių naujai surastų archeologijos vertybių aptikta ir jų teritorijos nustatytos taikant kuo mažesnius destrukcinius archeologinius tyrimus bei pasitelkiant gretutinių mokslų (paleogeografijos, geomorfologijos, botanikos, dirvožemio tyrimų) teikiamus duomenis. Žemiau pateikiami detalesni tyrinėtų objektų aprašymai.

Kirdeikiškės senovės gyvenvietė yra Švenčionių r., Sarių sen., apie 560–660 m į PR nuo žvyrkelio Švenčionėliai–Sariai, apie 600 m į PR nuo minėtojo žvyrkelio ir keliuko į Kirdeikiškės kaimą sankryžos, apie 320 m į V nuo Miežio upelio deltos Sudotos ežere ir apie 520 m į PR nuo jo ištakų iš minėtojo ežero, apie 60 m į PV nuo Sudotos ežero pakrantės, keliuko Sudota–Kirdeikiškė ŠR pusėje.